

הזרעה או הרבעה

על נושא זה כותב בחוברת מס' 5 של „משק הבקר והחלב” הח' יוחנן האוזמן והוא מותח בקורת על אגודות ההזרעה המלאכר תית ושיטות עבודתן. במאמר זה מסתמך יוחנן על כמה הנחות לא מבוססות ואף מגיע למסקנות שאינן עומדות בפני בקורת אוביקטיבית. אם גם אפשר להסכים לחלק אחר של הנחותיו, שהן משמשות יסוד לתוכנית הטיפוח של כלל ציבור הבוקרים, הרי על נקלה נתפש יוחנן להערכת המצב מתוך נקודת הראות המקומית של משקו הוא ותנאיו המיוחדים — ומתוך כך תשובותיו על הבעיות והפתרון שהוא מציע, הם בעלי אופי מקומי יותר ואין הדבר כך לגבי ברור כללי של בעיות הטיפוח בארץ.

נבדוק תחילה כמה מהנחותיו של יוחנן: 1. „אפשר לציין, שמכוני ההזרעה בארץ לא העלו אזור שלם ואף לא משק בודד לרמת טיפוח גבוהה יותר”. יש להניח, שלא היתה לנגד עיני יוחנן רשימה מפורטת של משקים הקשורים לאגודות ההזרעה המלאכר תיות ולא עיין במספרים על תנובת עדריהם לפני ואחרי הצטרפותם לאגודה והוא מסתמך על רושם שקיבל בכמה משקים באזורו. אילו טרח הח' יוחנן לברר את העובדות ולאמת את הנחתו זו, היה נוכח, כי אמנם רבים הם המשקים, אשר כמה שנים אחר הצטרפותם למכוני ההזרעה משוכללים העלו בהרבה את רמת הטיפוח של עדרם.

כל ההתייחסות הצעירה באיזור עמק הירדן ובית שאן, בעמק יזרעאל, בהרי אפרים ובעמק חפר נותנת עדות נאמנה, שהודות למכוני ההזרעה יכלו רפתנים צעירים בעדרים שהוקמו מחדש, לעמוד ברמה טיפוחית של שכניהם הוותיקים, הידועים כמשקים בעלי מסורת טיפוחית מפוארת. אם תנובת החלב ההתחלתית בקבוצת יזרעאל הצעירה — עם כל השוני בתנאי הטיפול והטיפוח —

היתה כמעט שווה לזו של קבוצת גבע, הרי זה רק משום שביזרעאל השתמשו באותם הפרים, אשר שרתו את העדר במשק גבע. גם ביחס לקידום רמת הטיפוח במשקים ותיקים, אחרי כניסתם לאגודת ההזרעה בעלת מכון משוכלל, אפשר למצוא דוגמאות רבות המוכיחות את עדיפותו הטיפוחית של מכון ההזרעה. בדין וחשבון המקיף והמאלף על עדר הבקר בכפר יהושע מנתח הח' חיים שור את השפעת הפרים הנבחרים ממכון ההזרעה של „און” על עליית הרמה הטיפוחית של עדר המושב. כדאי להשוות את תנובת העדר בכפר יהושע לרמת התנובה במושבים השכנים, בעלי תנאי סביבה ונסיון חקלאי דומים בהחלט, אשר מסיבות שונות ראו יתרון בהחזקת פרים במקום, כהצעת הח' יוחנן, ולא הצטרפו למכון ההזרעה מרכזי. ההפרש הוא במאות ליטרים חלב רבות! בוקרי נהלל עמדו על הפרש זה, ולמרות הנוחיות שיש בהחזקת מכון פרטי לעדר המונה כ-700 ראש בקר להזרעה, הם החליטו עכשיו להצטרף למכון המרכזי של „און”; וחזקה עליהם שלא היו עושים זאת בלי הסיכוי הוודאי להרמת הדרגה הטיפוחית של עדרם.

משק בית אלפא, אף הוא אחת הדוגמאות הטובות להשפעה המבורכת של מכון ההזרעה משוכלל על רמתו הטיפוחית של העדר. שנים מועטות אחרי הצטרפותו ל„און” עלתה התנובה הממוצעת של העדר ביותר מ-500 ליטר לפרה.

בסיכום: למשק הצעיר נותן שירות של מכון ההזרעה את תנאי הטיפוח של משק בעל ותק טיפוחי והוא מבטיח התקדמות מהירה שלא תתכן בכוחות העצמיים של המשק הצעיר. למשק הוותיק ניתנת האפשרות על ידי שימוש מוגבר בקווי-הדם של פרים נבחרים-משביחים להעלות את העדר לרמה טיפוחית המתאימה לתנאי הסביבה.

רעה, אין זה כלל לרעתו שמשקים ירבו בהח' זקת פרים והעגלים על מנת שיוכל לברור לעצמו את הטובים שבהם. אך מנקודת ראות הכללית של טובת הענף עלולה ההטפה להר' בעה תחת הזרעה ולריבוי פרים במשקים להר' ריד את הרמה הטיפוחית, לבזבז את הסיי כויים הבטוחים לעליה, הנובעים מפעולות מכוני ההזרעה. יש לחשוש לבזבז הון ומרץ רב של מאות משקים, אשר במקום לתת יד לפעולה טיפוחית מכוונת, מודרכת על ידי בעלי מקצוע מנוסים ומאורגנת במשותף — ילכו כל אחד בדרכו המיוחדת, היקרה והבלתי תי מבטיחה הצלחה, לשמחתנו, אין סכנה, כי הטפתו של הח' יוחנן תמצא הד רב בין הבוקרים. מספר האמהות המאושרות והפרים הנבחרים אינו עוד גדול עד לידי כך, שעגלי רבייה מצוינים יוצעו מעל הביקוש השוטף מצד מכוני ההזרעה ומצד משקי הטיפוח המ' עטים, ואילו בוקרינו מנוסים למדי מנסיון השנים האחרונות, ולא העדיפו נסיונות מפוקפקים של שימוש בפרים לא ידועים — על השימוש בפרים בדוקים של מכוני להזר' רעה.

הח' יוחנן ניגש לבעיה זו מנקודת ראות המיוחדת של משקו, המקיים עדר פרות בעל רמה גבוהה ומגמה טיפוחית מובהקת. במרוץ צת הזמן, יהיה בודאי עדר הבקר בשובר לאחד המקורות להספקת עגלי רבייה, לאחר שייקבעו מתוך המשפחות המעולות של אותו העדר האמהות המאושרות לגידול עגלי רבייה ולאחר שיובטח שירות של פרים בדוקים כמשיבים עבור האמהות הנ"ל. כוונתו של הח' יוחנן לזרז תהליך זה היא מובנת, ויש לברכו בהצלחה בתכניתו הטיפוחית. אולם ברוב הגדול של המשקים, ולא רק בהתיישובות החדשה, תהיה זו עצה בלתי נכונה לעודד את הבוקרים להחזקת פרים ועגלים לשם הר' בעה של חלק העדר. שום אגודה לא תוכל לעמוד מבחינה כלכלית בפני הדרישה לשרת את המשק באופן חלקי, היות והוצאותיה

2. „ועדות הטיפוח של מכוני ההזרעה רואות משום מה את הישועה בחומר רבייה המטופח בחו"ל, כי לדעתן, אין הצלחה בטיפוח בקר משובח בארץ" כל עיקר. מרבית העבודה שנעשתה בשנתיים האחרונות על ידי ועדת ההשבחה של האגודות, היתה מרוץ כזת סביב בירור וקביעת חומר רבייה מטופח בארץ. עבודה זו שנעשתה אמנם בהיקף שונה על ידי האגודות השונות, קיבלה את תמיכתו המלאה של הארגון הארצי לאגודות ההזרעה והוועדות נעזרו על ידי בעלי המקצוע המער' לים שבארץ. ועדת הטיפוח הארצית קידמה מצדה את פעולת הוועדות קידום חשוב על ידי אישור ופרסום רשימת אמהות לגידול עגלי רבייה, והענף להשבחה במשרד החק' לאות, בהנהלתו של הח' יעקב פלג, עומד בקשרים הדוקים עם ועדת ההשבחה של האגודות ומסייע להן בעבודתן זו. כתוצאה מכך אנו נמצאים עכשיו בתוך פעולה אינ' טנסיבית וענפה של בחירת עגלים בני אמהות מאושרות ופרים משיבים בעדרי המשקים בכל רחבי הארץ. כל אגודה רואה בהרמת הדרגה הטיפוחית של הפרים שלה את תפ' קידה העיקרי ולשם זה באה רכישת עגלים בני אמהות מאושרות ופרים נבחרים. האפי שרות לרכוש אותם בארץ, מתוך ידיעה מלאה של תולדות המשפחה, אינה כלל פגם בעי' גינו, אלא יתרון. זאת ועוד: אין זה נכון שועדות הטיפוח של האגודות מחשיבות את התנובה בלבד כקנה-מידה להערכת הפר' רים. הקונסטיטוציה של הורי העגל, אורך החיים של המשפחה, מבנה העטין, וכדומה — הם יסודות להערכת העגלים וחשיבותם לא פחותה מרמת התנובה של הוריהם.

3. הח' יוחנן רואה יתרון בפיתוח סטיכי של ענף הבקר: ירבו המשקים להחזיק פרים מקומיים ומקרב אלה יתבלטו במרוצת השנים כמה פרים משובחים, שכדאי יהיה להרחיב את השימוש בהם בעזרת ובאמצעות מכוני ההזרעה. מנקודת הראות הצרה של מכוני להזר'

באמצעות ועדות הטיפוח שלהן ובעזרה מלאה של אנשי המקצוע ושל המוסדות, לביצוע מלא של תכניות השיכוח והחלטות כינוס הבוקרים. היתה זו תקופה של קביעת אמהות מאושרות לגידול עגלי רביה ושל מבחני הפרים. אם בתקופת מעבר זו בוזבו אי שם חומר רביה בעל ערך מאמהות מצוינות, הרי קרה הדבר, משום שמגדלי העגלים לא דאגו לכך, לפעמים מחוסר ברירה אך לרוב מחוסר תכנון, שהאם תזרע על ידי פר בדוק וידוע כמשיבית.

לפי כל הסימנים חלפה תקופת מעבר זו. סירובם של המכונים לרכוש עגלים שהור אחד שלהם היה מטיב בלתי ידוע או פחות ערך, פעל לטובת שיטת טיפוח תוכניתית.

הצטרפותם של רוב העדרים למכוני ההזרעה גרמה גם לצמצום במספר הפרים הפעילים. לא היה מקרה שפר בעל ערך טיפוחי יוצא משימוש; כאלה הועברו לפריות של האגודות אליהן הצטרף המשק הנידון. ההיצע המוגבר של פרים מטיב בינוני או בלתי ידוע בתקופת המעבר יכול היה לעורר רושם, שאנו עומדים לפני אבדן חומר רביה, אך עובדה היא, כי כל מכון הדואג להגשמת תכניתו, והמכיר בעומס האחריות שלו כלפי הענף, רואה חובה לעצמו לרכוש באופן שוטף ובמידה מוגברת עגלים מקווי-דם מעולים. הכלל המקובל היום הוא, כי על המכון — לרכוש ולהחזיק מדי שנה עגלים במספר השווה לרבע עד שליש של הפרים העובדים במכון.

5. הח' יוחנן מסתמך על תוצאות ההזרעה המלאכותית במשקו במשך שנה אחת ובהש' וותו אותן עם תוצאות שהיו לו מהרבעה שב' עית הוא מגיע למסקנה כי ההרבעה היא עדיפה על הזרעה. במקום התרשמות מתנאים מקומיים מסוימים נפנה לנתונים האובייקטיביים, כפי שהם מתפרסמים בספרות המקצוע עית העולמית וכן בפרסומים הסטאטיסטיים של מכוני ההזרעה בארץ. הוויכוח על עדיפות של ההרבעה הטבעית או של ההזרעה

לא יוקטנו על ידי כך, ואילו הכנסותיה תופ' חתנה בהרבה. התוצאה תהיה, שמשקים כאלה יעמדו לפני ברירה לעבור לשיטת הרבעה לכל העדר ולוותר לגמרי על זירמת פרים משובחים של מכוני הזרעה, או להחזיק בפ' רים, נוסף על תשלום מלא בעד שרות ההזרעה של האגודה; וכן יטילו הם על עצמם את הסיכון הכרוך בשימוש בפריים פחותי ערך. במשקים שעדריהם נפגעו ע"י התעברות קשה יש הצדקה מבחינה כלכלית בהחזקת פר'עזר, והאגודות מייצעות במקרים כאלה רכישת עגל או פרי, שהוצאותיו מתכסות על ידי "הצלת" כמה פרות המתקשות בהחעברות. אך זו היא שוב בעיה כלכלית בלבד, שאין בינה ובין בעיות הטיפוח כל קשר. יתרה מזו: מטפחים בעלי שם עומדים כיום על התקלה שב"הצלה" זו, הרצויה לבעל הפרה מבחינה כלכלית, אולם מזיקה לרמה הטיפוחית של עדרו, באשר בדרך זו מתרבה בעדר בקר שהנו מבחינה תורשתית בעל פוריות גמוכה. לדעת מטפחים אלה מוטב לחסל בעדר את הפרות הלא-פוריות ולהעמידו על משפחות פוריות בלבד.

4. מכוני ההזרעה הם הגורם העיקרי לחיסול חומר רביה משובח שיכול היה לע' מוד לרשותנו. להאשמה כבדה זו אין כל יסוד. הנכון הוא, שבקצב המזורז של טיפוח תכניתי של העדר הישראלי לא הדביקו הבוקרים המטפחים למקומותיהם את התקדמותם המהירה של מכוני ההזרעה בכיוון המטרה הטיפוחית שעוצבה על ידי הכינוס הארצי של ותיקי הבוקרים וראשי המקצוע במדרשה החקלאית בשנת תשי"ב.

מאז יצא ענף גידול הבקר בארץ מהגישור שים בכל הנוגע למטרה הטיפוחית וקבע לעצמו את הנורמות היסודיות הראשונות בטיפוח לקראת יצירת הגזע הישראלי — היו מכוני ההזרעה למכשיר רב ערך להגשמת פעולת השיבוח. במקום פעולה לא מכוונת של מטפחים בודדים עברו מכוני ההזרעה,

המלאכותית ביחס לתוצאות ההתעברות הסתמיים כבר מזמן לאחר שניתוח והשוואה בממדים גדולים מאד הראו, כי בשתי השנים מגיעים לתוצאות שוות. באגודת „און” הוזרעו 11.000 ראש בקר בתש”י והיו דרוי שות 1.7 הזרעות במוצע לכל התעברות, ובחשבון זה כלולים משקים אחדים עם פוריות ירודה, שפרותיהם הזדקקו לשתי הזרעות עד להתעברות ואילו במרבית המשקים היה אינדקס הפוריות 1.4–1.6 הוזרעות להתעברות אחת.

6. בהניחו כי רבע ממספר הפרים שבאגודות הם משביחים, מחציתם נייטראליים ורבע – אף מכשילים – קורא הח’ יוחנן לחזור לשיטת ההרבעה ולריבוי פרים בעדרי המשקים ובלבד שניציל את תכניתנו הטיפורית מכשילון. דבריו אלה אינם מעידים, כי אמנם מתמצא הוא היטב ומכיר על בוריין את בעיות ואת שיטות העבודה של מכוני ההזרעה. שיטת העבודה של אגודת הוזרעה מבוססת על ניצול מקסימאלי של פרים שהוכרו כמשביחים ואילו השימוש בפרים לפני המבחן הוא מוגבל ככל האפשר. בפרים צעירים משתמשים לשם הכרת ערכם בצורה כזו שהסיכון מתחלק על עשרות ומאות משקים. ב„און” הוזרעו בתש”ג למעלה מ-53% של הפרות בזירמת הפרים המשביחים, למרות שאלה מהווים רק שישית של עדר הפרים של המכון. חברי המשלחת השבדית שביקרו אצלנו השנה סיפרו לנו כי באגודה שלהם, הדומה בגודלה ל„און” ובה מספר דומה של פרים היו שלושה פרים משביחים בלבד, אך מאלה הוזרעו 70% של הפרות.

מקרים של פרים מכשילים, שהם כה שכי-

חים בשיטת ההרבעה הטבעית, היו גם במכוני ההזרעה, ועל אף כל התקדמותם בתיכנון פעולת השיבוה, יהיו גם להבא. אך הם היו ויהיו מעטים בהרבה מאשר בהרבעה טבעית. יתרונן של מכוני הוזרעה מאורגן כראוי הוא לא רק ביכולתו המקצועית הרבה, בהקפדתו היתירה על בחירת חומר הרבייה, בחלוקה מאוזנת של הסיכון על מספר גדול של עדרים; בכל אגודת הוזרעה פעיל מנגנון סטטיסטי מסועף ובעזרתו עוקבת הנהלת האגודה בקפדנות ובאופן שוטף אחר ההשגים או הכשלונות של פרי המכון. היות והחומר הסטטיסטי נאסף ממאות רבות של הוזרעות הריהו ניתן תמונה בעלת משמעות ברורה יותר ובהקדם רב יותר ממה שיכול להשיג מטפח מקומי מעבודת פר במשקו בשיטת ההרבעה. הפר המכשיל במשק המזדקק להרבעה טבעית, ימשיך בפעולתו המכשילה הרבה יותר זמן לפגע בעדר שלם, או בחלק ניכר ממנו בה בשעה שפר מכשיל של אגודת ההזרעה מורחק בעוד מועד מהמכון.

מנקודת ראות של אגודות ההזרעה רצוי הדבר, שחלק מסוים של עדרים ימשיך בשיטת ההרבעה, ולו רק לשם השוואת התוצאות ולימוד בעיות הרבייה. התנאים הכלליים בארץ ימנעו גם להבא מחלק מסוים של משקים את ההצטרפות לאגודות הוזרעה, אם משום ריחוק מעורקי התחבורה או מסיבות אחרות. בשביל רוב העדרים בארץ הדרך הנכונה וה בטוחה להגברת השיבוה ולהעלאת רמתם הטיפוחית היא בפעולה משותפת ומודרכת, הנעשית באמצעות אגודות ההזרעה המלאכותית.

מושה פישלר

בית אלפא